

"ÀLGEBRA BIBLIOGRÀFICA"

Maria C Bosch

Em retreureu que aquest títol no és original. En efecte, Julio Casares anomenà així el capítol primer del llibre *Crítica profana*¹ referint-se a l'obra de Ramón del Valle-Inclán. El seu objecte era demostrar que la producció de l'autor gallec no és tan extensa com a primera vista sembla, que sovint es troben repetides les mateixes narracions amb un nom diferent, per acabar fent una anàlisi detallada de títols per corroborar la tesi que la fecunditat de Ramón de Valle-Inclán és ben discutible.

Un argentí il·lustre, etern aspirant al premi Nobel, Jorge Luis Borges, ha fet el mateix. En rigor, la seva obra narrativa, si prescindim de refundicions, variants i canvi de títols, es pot reduir a cinc peces fonamentals,² i podria ésser que l'Acadèmia sueca tengués present aquest fet a l'hora de negar-li el guardó.

Retreim aquí aquests tres autors per la relació que hi trobam amb l'escriptor mallorquí Llorenç Villalonga, que, sens dubte, els coneix³ i, si bé en un principi rebutja el seu procediment literari, acabarà convertint-se'n ell mateix, en un adepte fidel.

Sortosament, Llorenç Villalonga ha escrit tant que podem seguir, pas a pas, les seves idees i opinions, tant en el camp de la literatura, és el que ens interessa, com en molts d'altres. Concretament, el dia 12 d'abril de 1925, a vint-i-vuit anys, publica a les pàgines d'"El día",⁴ un breu article titulat *Divagaciones-Acerca de una linda obra retórica*, després d'haver llegit *La marquesa Rosalinda* de Ramón del Valle-Inclán. Diu textualment: *Ha caído en nuestras manos la última edición de "La marquesa Rosalinda", "corregida y estropeada", según frase de un amigo nuestro. La primera impresión ha sido de estupor. Queríamos tanto la edición vieja! No toleramos variación en lo que queremos. El hombre tiende al dogma. Los autores que modifican los textos ya publicados disgustan a sus devotos y no consiguen hacer nuevos prosélitos. A veces en una obra amamos los defectos...*

El seu germà, Miquel Villalonga, al qual podríem aplicar la definició virgiliana entre Eliss-Dido i Anna "unanimam sororem", en aquest cas "unanimam fratrem" o, cosa que seria una vulgar traducció, germans de

(1) JULIO CASARES: *Crítica profana*. Madrid, 1964³, pp. 16-8.

(2) BERENGUER CARISOMO, A.: *Literatura Argentina*. Barcelona, 1970, p. 79. Ho redueix als següents títols: *Historia universal de la infamia*, *Ficciones*, *El jardín de los senderos que se bifurcan*, *El Aleph*, *El hacedor*.

(3) Moltes vegades Llorenç Villalonga ha citat Valle-Inclán al llarg de la seva obra, creim àdhuc que el seu personatge, Sor Canència, que trobam a les pàgines de *La "Virreyna"* o, la seva degeneració, Sor Clarença, que ens presenta a *La Lulú*, té forta influència de la Sor Patrocínio de *La Corte de los milagros*. Respecte de Jorge Luis Borges no hem d'oblidar que, a vint anys, va visitar Mallorca i a la revista "Ultra" de Madrid, 30-X-1921, va publicar *Casa Elena, hacia una estética del lupanar en España*, referint-se al prostíbul d'aquella famosa Helena Palacios, la qual Llorenç Villalonga tracta amb la més cerimoniosa de les reverències.

(4) "El Día" fou un periòdic en castellà que es publicà a Palma des del 21 de maig de 1921 fins el 11 de juliol de 1939. Adquirí per Falange s'anomenà "Balears".

no hi ha pa partit, literàriament parlant, s'entén, com més endavant veurem, coneix l'estudi de Julio Casares, i això equival a dir que Llorenç Villalonga n'és partícip. Així, doncs, per mitjà de les mateixes pàgines d'"El Día", de 9 d'abril de 1933, ens sorprèn amb una postura que anomenaríem "intermèdia". Afirmar a *Lecturas-Valle-Inclán*:

Nadie como Valle-Inclán nos da la sensación de que es un señor que tiene muy pocas cosas que decir. Pero que las dice maravillosamente bien.

— *O maravillosamente mal. ¿No ha leído usted el estudio de Julio Casares sobre el estilo de Valle-Inclán?*

— *Sí, Casares denuncia los ingredientes y descompone la mixtura de Valle-Inclán. Pero ¿Qué importa! Siempre quedará el talento del barman ¿Le parece a usted poco?*⁵

Han passat els anys. Ens trobam a 21 de desembre de 1954. Llorenç Villalonga diu a "Balears" en una entrevista titulada *El autor y su última obra: Hace poco Atlante ha impreso la versión castellana de mi "Fedra" con carácter puramente privado. (Existen varias versiones: la única valiosa es la catalana de Salvador Espriu).*

Con carácter público, para ponerse a la venta inmediatamente, Ereso prepara la impresión en castellano de "Madame Dillon" que viene a continuar "Mort de dama" y que había sido ya impresa en edición íntima.

Después de esta breve enumeración, el lector comprenderá que yo no sepa cuál libro citar como "último" pues el concepto varía según me refiera al original, a las ediciones públicas o a las privadas.

No cal fer-hi ni un comentari més. Passem simplement a analitzar la seva producció literària, seguint els mateixos criteris que Julio Casares aplicà a Ramón del Valle-Inclán.

Com és sabut, l'obra de Llorenç Villalonga es pot dividir en cinc gèneres: Novel·la, indiscutiblement el més important, teatre, contes i narracions, assaigs i poesia, aquesta darrera molt breu. El que seria en la totalitat

una vasta producció, una vegada primfilada, resta considerablement reduïda.

NOVEL·LES I CONTES

Comencem per la primera obra, la més polèmica, dedicada a tots els qui no s'hi enfadin, preludi de tempesta, i amb un títol inalterable: *Mort de dama*.

Mort de dama, signada per Dhey, apareix per primera vegada a Palma, editada por Gràfiques Mallorca, l'any 1931. Consta dels capítols següents:⁶

Pròleg de Gabriel Alomar. *Escenari. Un retrat amb quatre dades genealògiques. En què es parla del "Cometa" i es fa l'història del vestit lilà. Preparatiu per a un viatge. Es murmura a l'avantcambra. L'indignació i l'horror de ja (sic) senyora Gradoli. La mesocràcia de donya Obdúlia i les notes de Miss Carlota Nell a baronessa es confessa. Les tristeses d'Aina Cohen. Depravació de la colònia estrangera. Bàbia. Equilibris de N'Aina Cohen. A l'Ateneo. Una biografia vista per dos costats. Enterraments. "La meua neboda Mª Antònia..." ...i la neboda "Violeta de Palma". Fires i festes. Guanya el dimoni. Apèndix. Algunes poesies de N'Aina Cohen.*

A "Brisas" ⁷ apareix *Muerte de dama* des del mes d'octubre de 1935 al maig de 1936. Consta de les parts següents:

Prólogo de Werner Schulz. *Escenario. Un retrato con cuatro datos genealógicos. En el que se habla del cometa y se hace la historia del vestido lila. Preparativos para un viaje. Se murmura en la antecámara. La indignación y el horror de la señora Gradoli. La mesocracia de doña Obdulia y las notas de miss Carlota Nell. Las tristezas de Aina Cohen. La baronesa se confiesa.⁸ Depravación de la colonia extranjera. Babia. Equilibrios de Aina Cohen. En el Ateneo. Una biografía vista por dos lados. Entierros. Ensueños de doña Obdulia. Mi sobrina María Antonia. ...y la sobrina "Violeta de Palma".*

(5) Miquel Villalonga s'expressa exactament igual a "El Día", 10 de gener 1936, a l'article *Valle-Inclán* redactat amb motiu de la mort de l'escriptor gal·lec.

(6) Especificam els capítols de *Mort de dama* i *Madame Dillon* amb la idea de clarificar quelcom una mica fosc. La primera, per la quantitat d'esmenes que l'autor hi prodigà, la segona, perquè difícilment el lector la trobarà a l'abast. Això no obstant, no seguirem el mateix procediment amb les altres obres i ens limitarem a assenyalar les innovacions que Llorenç Villalonga volgué fer en successives edicions.

(7) "Brisas" fou una revista mensual il·lustrada, dirigida literàriament per Llorenç Villalonga, que aparegué l'any 1934 i acabà el juliol de 1936, truncada per la guerra.

Ferias y fiestas. Vence el demonio. Apéndice: algunas poesías de Aina Cohen.

Mort de dama, Barcelona, editorial Selecta 1954.⁹

Pròleg de Salvador Espriu. *Un barri venerable. Un retrat amb quatre dades genealògiques. Trenta anys enrera.*¹⁰ En què es parla del "Cometa" i es fa història del vestit lilà. *Preparatiu per a un viatge. Es murmura a l'antecambra. La indignació i l'horror de la senyora Gradoli (sic). La mesocràcia de Dona Obdúlia i les notes de Miss Carlota Nell. Les tristeses d'Aina Cohen. La baronessa es confessa. Depravació de la colònia estrangera. Bàbia. Equilibris d'Aina Cohen. A l'"Ateneo". Una biografia vista per dos costats. Enterraments. Desvarieigs de Dona Obdúlia.*¹¹ La meua neboda Maria Antònia... I la neboda Violeta de Palma. Fires i Festes. Guanya el dimoni. Apèndix. Algunes poesies d'Aina Cohen.

La muerte de una dama,¹² folletó de "Papeles de Son Armadams", año II, Tomo IV, nº 10, 11, 12, 13. Gener-abril de 1957, traducció de Jaume Vidal Alcover. Consta de:

1-Un barrio venerable. 2-Un retrato con cuatro datos genealógicos. 3-Los primeros momentos.¹³ 4-Treinta años atrás. 5-En que se habla del cometa y se hace la historia del vestido lila. 6-Preparativos para un viaje. 7-Se sigue murmurando en la antecámara. 8-La indignación y el horror de la señora Gradoli. 9-La mesocracia de do-

ña Obdúlia y las notas de Miss Carlota Nell. 10-Las tristezas de Aina Cohen. 11-Aquel veinte de enero.¹⁴ 12-La baronesa se confiesa. 13-Depravación de la colonia extranjera. 14-Bàbia. 15-Equilibrios de Aina Cohen. 16-En el Ateneo. 17-Una biografia vista por dos lados. 18-Entierros. 19-Así se escribe la historia.¹⁵ 20-Desvarios de doña Obdúlia. 21-Mi sobrina María Antonia Bearn. 22... Y la sobrina Violeta de Palma. 23-En la calle del Carmen de Barcelona.¹⁶ 24-Ferias y fiestas. 25.Vence el demonio.¹⁷

Mort de dama, Barcelona, Club editor, 1965⁴, dita definitiva; comprén els següents capítols:

Pròleg de Joan Sales. Introducció. Capítol I. *Un retrat amb quatre dades genealògiques.* Capítol II. *Els primers moments.* Capítol III. *Trenta anys enrera.* Capítol IV. *En què es parla del "Cometa" i del vestit lilà.* Capítol V. *Preparatiu per a un viatge.* Capítol VI. *Segueixen murmurant a l'antecambra.* Capítol VII. *La indignació i l'horror de la senyora Gradoli.* Capítol VIII. *La mesocràcia de Dona Obdúlia i les notes de Miss Carlota Nell.* Capítol IX. *Les tristeses d'Aina Cohen.* Capítol X. *Aquell vint de gener.* Capítol XI. *La baronessa es confessa.* Capítol XII. *Depravació de la colònia estrangera.* Capítol XIII. *Bàbia.* Capítol XIV. *Equilibris d'Aina Cohen.* Capítol XV. *A l'Ateneo.* Capítol XVI. *Una biografia vista per dos costats.* Capítol XVII. *Enterraments.* Capítol XVIII. *Aina Cohen va a veure Dona Obdúlia.*¹⁸ Capítol XIX. *Així s'escriu la història.*

(8) Notau la metàtesi en la disposició d'aquests dos capítols comparant-los amb l'edició de 1931.

(9) Sorprenentment passam a la tercera edició. Jaume Vidal Alcover a *Llorenç Villalonga i la seva obra*, Barcelona, 1980, ens explica que, en realitat, el 1931 es va fer una sola edició, però es va marcar la meitat dels exemplars amb la nota de segona edició. Cal dir que, en aquesta esmentada obra, Jaume Vidal Alcover, entre altres coses, estudia les successives edicions villalonguianes. Nosaltres pretenem completar i arrodonir aquest estudi.

(10) Capítol afegit, no hi era a l'edició de 1931 ni a la de "Brisas".

(11) Jaume Vidal Alcover afirma que les dues primeres edicions i la primera castellana eren idèntiques, i que aquest capítol és una innovació que apareix a la tercera edició. No és exactament així, perquè veim que a l'edició de 1935 hi ha un capítol titulat *En sueños de doña Obdúlia*. Vegeu VIDAL ALCOVER, Jaume: *Llorenç Villalonga i la seva obra*. Op. cit., p. 74.

(12) Aquest fulletó es va editar a Mallorca, impremta de Mossén Alcover, l'any 1963, amb una introducció i vint-i-quatre capítols.

(13) Nou capítol respecte a les edicions anteriors.

(14) Idem. A "La Estafeta Literaria" del setembre de 1969, núm. 426-7-8, pp. 49-50, *Aquel veinte de enero* apareix com a narració.

(15) Idem

(16) Idem

(17) Notau com falta l'apèndix amb les poesies d'Aina Cohen.

(18) Quan a l'estiu de 1965, Jaume Vidal Alcover escrivia el pròleg a les *Obres Completes* de Llorenç Villalonga que, per raons que no vénen al cas, no arribà a publicar, afirmava que aquest capítol era nou a l'esmentada edició de les *Obres Completes*. Es devia titular *Aina Cohen pren comiat de dona Obdúlia*. Com veim, va sortir abans l'edició de Club editor i el capítol es va titular d'una altra manera.

Capítol XX. *Desvarieigs de Dona Obdúlia*. Capítol XXI. "Sa meva neboda Maria Antònia". Capítol XXII. ...I la neboda Violeta de Palma. Capítol XXIII. *Al carrer del Carme de Barcelona*. Capítol XXIV. *Fires i festes*. Capítol XXV. *Guanya el dimoni*. Apèndix. *Algunes poesies d'Aina Cohen*.

De la comparació de les cinc obres es pot deduir que, a més de vermicular, com tothom està d'acord a classificar-la, començant per l'autor, és intermitent. El que falta a una edició apareix a l'altra, el que s'amaga una vegada pot sortir de nou. Hi ha, a més la particularitat d'una doble expressió lingüística, que aconsegueix una unitat de conjunt fins a arribar a la, tan desitjada pel lector, edició definitiva.¹⁹

Intimament relacionada amb *Mort de dama* trobam l'obra teatral *A l'ombra de la Seu* amb cinc quadres i un epíleg. Es el mateix tema. Joaquim Molas afirma que és el guió —elaborat— que serví per a la creació de *Mort de dama*.²⁰ Jaume Vidal Alcover ho desment categoricament,²¹ afirmant que és posterior a la primera i a la segona edició de la novel·la, però anterior a les posteriors.

De *Madame Dillon*, una obra primerenca, no podem dir tan sols que sia "de títol inalterable". Començada a publicar a "Brisas" el juny de 1936, en castellà, el juliol d'aquest mateix any va esser interrompuda malgrat el seu esperançat *continuará* que ara ens corglaça. L'any 1937, va publicar aquesta obra a la impremta Vich de Mallorca amb la disposició següent:

Pauta. I- *Espejos*. II- *Son Creus*. III- *Chez Angélica*. IV- *Presagios*. V- *Así transcurría el diálogo aquella tarde...* VI- *El clan de Aina Cohen*. VII- *El Rendez-vous de Clawdia*. VIII- *La madeleine trempée*.²² IX- *Nosotros, las señoras mallorquinas*. X- *Marmon, Schoenbrunn...* XI- *Entre tanto, en Son Creus...* XII- *Princesa Nemús*. XIII- *El escándalo de anoche*. XIV- *Tempestad*. XV- *"X puntos baja"*. XVI- *De cómo una niña inocente*

perdió su Angel de la Guarda. XVII- *Semana socrática*. XVIII- *Enhorabuena*. XIX- *Dafnis i Cloe*. XX- *Atracción de la tierra*. XXI- *Trenca-pinyons*. XXII- *Sodoma y Camorra*. XXIII- *Locuras y supervivencias*. XXIV- *Soledad de Alicia*. XXV- *Sonaba un sollozo*. XXVI- *Una carta de Alicia*.²³

L'any 1964, el Club editor de Barcelona publica *L'hereva de donya Obdúlia*. L'extensió de l'obra és considerable. Consta de:

I- *El noi que fumava abduhahs*. II- *Miralls*. III- *Son Creus*. IV- *Les habitacions d'Angélica*. V- *Presagis*. VI- *Així transcorria el diàleg aquella horabaixa*. VII- *Palau restaurat*.²⁴ VIII- *El clan d'Aina Cohen*. IX- *El rendez-vous de Clawdia*. X- *Darrera la roca*.²⁵ XI- *La madeleine trempée*. XII- *La temptació*.²⁶ XIII- *Nosaltres, les senyores mallorquines*. XIV- *Marmont, Schoenbrunn*. XV- *Mentrestant, a Son Creus...* XVI- *Investigacions*.²⁷ XVII- *La princesa Nemús*. XVIII- *L'escàndol d'ahir vespre*. XIX- *Tempestad*. XX- *"Baixa X punts"*. XXI- *De com una nina perdé el seu àngel de la guarda*. XXII- *Un cor d'infant*.²⁸ XXIII- *Interrogacions*.²⁹ XXIV- *Semana socrática*. XXV- *Ambivalències*.³⁰ XXVI- *Fins se n'han escrit òperes*.³¹ XXVII- *Enhorabona*. XXVIII- *Condemnat a mort*.³² XXIX- *Dafnis i Cloe*. XXX- *Diplomàcies i suspicàcies*.³³ XXXI- *Atracció de la terra*. XXXII- *Trencapinyons*. XXXIII- *Guanya la raó*.³⁴ XXXIV- *Sodoma i Camorra*. XXXV- *Bogeries i supervivències*. XXXVI- *Soledat d'Alicia Dillon*. XXXVII- *Se sentia plorar*. XXXVIII- *Una carta d'Alicia Dillon*.

Dins les *Obres Completes*, Barcelona, Edicions 62, 1966, aquesta obra esdevindrà *Les Tèptacions*, pp. 131-278. El capítol I es titula: *Un personatge insignificant*, i el XII: *La temptació*. Anys després, concretament el 1970, el Club editor de Barcelona llança una tercera edició sota el títol de *L'hereva de donya Obdúlia o Les temptacions*. El capítol I s'anomenarà: *Les motivacions in-*

(19) Després de l'edició de 1965, n'han sortit d'altres, però com que no és el nostre objecte elaborar en aquest moment una bibliografia completa de Llorenç Villalonga, ens limitam a comentar les edicions que han sofert modificacions de fons, deixant a part les alteracions de forma i estil que farien aquest treball interminable.

(20) Vegeu VILLALONGA, Llorenç: *Obres Completes, I. El mite de Bearn*. Ed. 62, Barcelona 1966, p. 18. *A l'ombra de la Seu* ocupa les pàgines 635-684 de les mateixes.

(21) VIDAL ALCOVER, Jaume: *Llorenç Villalonga i la seva obra*. Op. Cit., p. 187.

(22) El títol d'aquest capítol coincideix amb una sèrie de quatre articles així anomenats, apareguts a "El Día" des del 29 de juny al 10 d'agost de 1930.

(23) Cal dir que aquesta edició no es posà a la venda i l'autor es va limitar a regalar-la a les seves amistats.

(24-34) Innovacions respecte a la primera edició.

significants i el XII: *Un murcià*.

El mateix any, Jaume Pomar tradueix l'obra al castellà, a Seix Barral, amb el títol de *Las tentaciones*. D'aquí endavant, segons les reedicions, apareixerà amb un o altre títol, que, en el fons, correspon a una sola obra.

Silvia Ocampo surt a les pàgines de "Brisas" entre maig i setembre del 1935. Escrita en castellà i dividida en quatre quadres. Llorenç Villalonga, des d'un principi, té la idea d'adaptar aquest tema a la novel·la i ho participa als joves escriptors del seu entorn i complica més les coses, ja que l'autor dóna com a primícia un títol *Rosa i Gris*,³⁵ que no arribarà a cristal·litzar, de manera que, potser involuntàriament, embulla més una troça de per si prou embullada. *Silvia Ocampo* esdevindrà, doncs, el 1975, *Un estiu a Mallorca*, publicada a Barcelona pel Club editor.

La novel·la de Palmira es publica a Palma de Mallorca, a Raixa, l'any 1952. Aquesta i la segona versió són les que ofereixen més contactes amb altres peces curtes teatrals de Llorenç Villalonga. El capítol II, titulat *Maria-Antònia, cosina de Palmira*, és la transcripció, en prosa de l'obra teatral *Viatge a Lisboa en 1945*. El capítol IV, *¿Palmira a París?* és una transposició molt llunyana, a dir veritat, de la peça teatral *Viatge a París en 1947*.

El Club editor de Barcelona publica l'any 1973 *Les ruïnes de Palmira*.³⁶ Respecte a la primera edició s'han afegit els capítols II, *Dubtes de Carles Echevarría*, VI, *La Marquesa de Pax*, IX, *Devesa de Briones*, molt relacionat amb *Bromes a la Manxa*, de la seva producció teatral, X, *Cock-tail en un vell palau*, que malgrat seguir l'esquema de la peça teatral del mateix títol, ofereix poques analogies. Per cert a l'edició castellana de 1975, traduïda per Jaume Pomar a les edicions Júcar, de Madrid, aquest capítol es transforma en: *La marquesa de Pax, y tal vez la Palmira, en una fiesta de carnaval*.

El cas de *Bearn* és, en certa manera, menys complicat. Publicada en castellà per l'editorial Atlante, de Palma de Mallorca, el 1956³⁷ amb el títol de *Bearn o la sa-*

la de las muñecas, amb pròleg de Camilo José Cela, porta com a lema uns versos de *Cementiri de Sinera*, de Salvador Espriu, i un epíleg. Les dues aportacions desapareixeran a la primera edició catalana, 1961, i a la segona, 1964, de Barcelona, que publica el Club editor, amb el títol rònc de *Bearn*. A les *Obres Completes* de 1966, publicades a Barcelona, edicions 62, pp. 350-534, hi trobam el títol de *Bearn o la sala de les nines*. A més de certs canvis d'estil, hi reapareixen el lema i l'epíleg, desapareguts en edicions intermèdies, com un retorn a l'ahir.

Faust és la versió teatral de *Bearn*. Fou publicada a Palma de Mallorca, Raixa, 1956. Consta de tres actes. A les *Obres Completes*, trobam *A recer de la memòria*, que consta d'una primera part o *Faust*, en tres actes, i una segona, *Filemó i Baucis*, en tres quadres. Ocupa les pàgines 781-819 de la citada antologia.

Desenlace en Montlleó es publicà a Mallorca, Ed. Atlante, 1958. Més tard apareixerà en català, a Barcelona, Club editor, 1963, titulant-se *Desenllaç a Montlleó*. *Escola de neurosi* és l'obra teatral íntimament relacionada amb ella i publicada a la revista "Els Marges", nº 17, 1979, pp. 53-80.

L'àngel rebel fou publicada a Palma de Mallorca, a Raixa, l'any 1961. Anys més tard, el 1974, el Club editor de Barcelona ens ofereix *Flo la Vigne*, que no és més que l'àngel rebel engrossat amb els capítols IV-*Madame Dormand*, pitonissa. *Les seves relacions amb els Pax de Mallorca*, el VII-*De la hipocresia divinitesca*. *El saló dels Pax*. *Felip*. *¿Madame Dormand, viuda de marit viu?*. *La marquesa de Pax*. I per últim el capítol XLII-*Esmorzar a ca Mumare*. *¿Qui havia invitat el baró Drink?*. *Conferències telefòniques*. *La marquesa menja una banana per tot esmorzar*. *Déu ens lliuri de les burgeses republicanes*. Els capítols estan molt detallats enfront de la primera edició que es limita sols a assenyalar-ne el número.

Uns fragments de "*El Misanthrop*", novel·la escrita originàriament en castellà i publicada en català a Barcelona,

(35) A *Falses memòries de Salvador d'Orlan*. Club editor, Barcelona, 1967, p. 131, dóna aquest títol. En canvi a "Balears", 21-XII-1954, diu: *Si hubiera de referirme a lo inédito, mis últimos libros son "Rosa y negro" (sólo el título está plagado de Stendhal) y "Bearn"*.

(36) Es tracta de la tercera edició, ja que la segona aparegué dins les *Obres Completes*, pp. 279-347 i segueix totalment la primera.

(37) Aquesta edició serveix per a donar testimoni de la seva anterioritat respecte a *Il Gattopardo* de Giuseppe Tomasi de Lampedusa, composta entre el 1955-6 i publicada el 1958.

"El Balanci". Ed. 62, 1972, habian apareguts sis anys abans a "Serra d'Or", any VIII, nº 8, agost de 1966, pp. 34-6.

L'any 1958 publica a Palma de Mallorca, Raixa, *El lledoner de la clastra*. Comprèn els títols següents: *Mitja hora tard*, *Charlus a Bearn*, *Marcel Proust intenta vendre un de Dion-Bouton*, *La dama de l'harem*, *Pitjor que un sopar de pa i aigua*.

A les *Obres Completes* de l'any 1966, trobam els contes i narracions dividits en dues parts: *El lledoner de la clastra*, amb el mateix títol que a l'obra homònima, i a més, *De fora Mallorca* que abarca: *Memòries d'un mirall*, *Odeon-Saint-Michel*, *Tsie-Fu*, *cuiner xinès*, *Un capell de París*, *Sol al Mirador* i *Aquells avantguardismes*.

De Memòries d'un mirall, cal dir que ja es troba a "Brisas", març-abril de 1935, en castellà, amb el títol de *Secreto de boudoir*. A *Mort de dama*, de Barcelona, 1954³, ocupa les pàgines 213-222.

Un capell de París es publicà al nº 11 de "Serra d'Or", novembre de 1960, p. 31. Així mateix el capítol I de *La gran batuda*, titulat *Les dues germanes*, Barcelona, 1968, pp. 11-6 és un relat idèntic.

Anteriorment, *Sol al Mirador*, fou publicat a "Brisas", nº 4, juliol de 1934,³⁸ en castellà. En català, el trobam a *Narracions*, Barcelona, 1974, pp. 165-8.

Aquells avantguardismes apareixen a Raixa, *miscel·lània de literatura catalana*, 1953, pp. 25-27, firma Dhey.

L'any 1968 s'edita *El llumi i altres narracions*. Ed. 62, Barcelona. Consta d'una primera part que comprèn els següents títols:

Memòries d'un mirall, *Charlus a Bearn*, *Marcel Proust intenta vendre un De-Dion Bouton*, *Odeon-Saint-Michel*.

La segona part consta de: *El llumi*, *La Xantipa*, *L'Encobridor*.

El 1971, l'editorial Anagrama de Barcelona, publica *Dos "pastiches" proustianos*. *Marcel Proust intenta vendre un De Dion-Bouton*. *Charlus en Bearn*. La traducció és de José Forteza Delgado.

A *La dama de l'harem* publicada a Mallorca, Gavi-lans, 1974, trobam:

(38) En el llibre *Narracions (1924-1973)* de Llorenç Villalonga, Barcelona 1974, p. 168, s'afirma que aquest relat aparegué a "El Día" l'any 1934. Es tracta d'un error.

(39) A *Narracions*, op. cit., p. 173, s'afirma que aquest relat es troba a les pàgines d'"El Día" de l'any 1934, quan hauria de dir a "Brisas" d'aquest mateix any.

(40) No és el mateix el cas de l'article *Retorno* aparegut el 23 d'abril de 1930 i el 25 del mateix mes i any a "El Día". Devia tractar-se d'un error editorial, però no va sortir cap nota aclaridora.

Diàlegs socràtics, *Madame Tassin (memòries d'un criminal de nou anys)*, *La dama de l'harem*, *Pitjor que un sopar de pa i aigua*.

Diálogos socráticos: La Muerte, havia aparegut a les pàgines d'"El Día" des del 27 de setembre al 22 de novembre de 1931.

La Venus y el niño, que trobam a les pàgines de "Brisas", nº XVIII, l'octubre de 1935, és, al nostre entendre, el germen de *Madame Tassin*. *Julieta Récamier* apareix a "El Día", des del 26 de febrer al 6 de setembre de 1931. A les *Narracions* ocupa les pàgines 145-163 i ofereix algunes variants. Per altra part, els capítols XVII (*La señora Recamier*) i XVIII (*Devotos de Julieta*) de *Chateaubriand el vizconde romántico* de Miguel y Lorenzo Villalonga, Barcelona, Luis de Caralt editor, 1944, pp. 10-115 presenten contextura idèntica que les pàgines 50-56 de *Madame Tassin (memòries d'un criminal de nou anys)*.

Contes i narracions es troben entremesclats en nombrosos articles de Llorenç Villalonga. Així el *Cuento de Reyes (El secreto de un monarca)* que oferí "Brisas" nº 9, desembre de 1934, ocuparà les pàgines 169-173 de *Narracions*, escrit en català.³⁹ A les mateixes *Narracions*, pp. 187-190, amb el títol de *Lladres de saló*, apareixerà un relat que sortí a "Balears", el 26 de gener de 1960, llavors titulat *De frac y guante blanco*.

El 18 de març de 1962, publicava a "Balears" *Los caballeros (cuento del domingo)*. Al mateix periòdic, 22 d'abril de 1965, es torna a publicar *Los caballeros (un cuento inédito)*. Llorenç Villalonga confiava indubtablement amb la poca memòria dels lectors. A les *Narracions* apareix en català i ocupa les pàgines 191-4.⁴⁰

Del progresismo a los hippies de la Tebaida, publicat a "El Correo Catalán", 19 de gener de 1972, esdevindrà *Aquella perduda Arcàdia* del llibre *Narracions*, pp. 219-221.

Un relat titulat *El cuarto del hotel*, s'inicia el 16 de maig de 1926 a "El Día", dividit en set sèries, la darrera anomenada *La catástrofe del hotel*. Aquest mateix nom, tindrà el conte aparegut a *Narracions*, considerablement reduït respecte a la primera publicació en castellà, car

ocupa només quatre apartats. Es troba a les pàgines 115-125.

Un altre aspecte és la relació del petit relat amb un capítol d'una obra. Ho hem vist amb *Un capell de París* i *La gran batuda*, però no és un cas aïllat. A "Balears", 14 de gener 1962, trobam la narració titulada *Perdida Arcàdia*, que no té res a veure amb *Aquella perduda Arcàdia* de les *Narracions*, abans esmentada, però sí amb el capítol IV de *Les Fures*, titulat *En Joanet i el turisme*, publicat a Barcelona, l'any 1967, pp. 117-124.⁴¹

A "La Estafeta literaria" de 29 de gener de 1966, nº 336, trobam *Carta anticipada de Mallorca 1990*, relacionat una mica amb el capítol I d'*Andrea Victrix* i totalment amb el capítol II, pp. 20-26 de l'edició publicada a Barcelona, l'any 1974.⁴²

Anteriorment hem fet al·lusió a la relació de *Julietta Récamier* amb els capítols XVII i XVIII de *Chateaubriand, el vizconde romántico*.⁴³

Al correr de la vida publicada a "El Correo Catalán", 24 de març de 1972, formarà part del capítol III titulat *Esteve IX de Lulú regina*, Barcelona, 1972, pp. 33-45. En el llibre de les *Narracions* ocuparà les pàgines 223-5 i es titularà *L'ovella*.

Unes vegades, l'article és anterior al capítol; recordem els referits al Doctor Asuero: *El doctor desaparecido*, *Durante la espera*, *La esfinge sin secreto*, apareguts a "El Día", el 5, 8, i 13 de juny de 1929 respectivament, que retrobam, anys després, a *Yo también sentí curiosidad por lo del trigémino*, "Balears", 13 d'agost de 1954, íntimament relacionats amb les *Falses memòries*, publicades a Barcelona, 1967. Els episodis referents als Bernanos, que trobam a "Balears" el 14 i 21 de febrer de 1957,⁴⁴ estan relacionats amb les pàgines 153-5 de les esmentades *Memòries*, que, ens atrevim a afirmar, es recolzen en conjunt en articles anteriors, molt especialment el capítol X i l'epíleg. Però també es dona el cas invers: L'article forjat damunt l'obra literària. Així, *La destrucció de Troya*, una sèrie de tres apartats apareguts a "Diario de Mallorca" el

18 i 27 d'octubre i el 4 de novembre de 1967, presenten, espigolades, idèntiques paraules textuales que les que pronuncia Odisseu a l'obra teatral *Aquilles o l'imposible*, publicat per Raixa, Palma de Mallorca, 1964, pp. 21-24.

Si ens fixam amb detenció en la labor de Llorenç Villalonga com a articulista, veurem que la seva tàctica abraça tots els aspectes possibles. Es a dir, unes vegades repeteix el títol sense que el tema sia el mateix. Per exemple, el 7 d'agost de 1936 "El Día" publica *Mi manifiesto* que no té res a veure amb *Mi "manifiesto"* aparegut a "El Correo Catalán" el 14 d'abril de 1972. També el 3 de maig de 1969 trobam a "Destino" un article titulat *El pez que se muerde la cola* i el 19 de maig de 1971 a "El Correo Catalán" *La pescadilla se muerde la cola*. El 16 de juny de 1971 publica a "El Correo Catalán" *Perros y gatos* que no guarda similitud amb *Gatos y perros* que Dhey signà a "Balears" el 3 de maig de 1951. En el cas de *Deporte y Espectáculo*, "Balears", 15 de gener de 1953 i *Deporte y espectáculo* del mateix periòdic, 25 de febrer de 1955, una anècdota és l'únic que hi trobam en comú.

Més freqüent, però, és la insistència temàtica malgrat el pas dels anys, unes vegades, repetint textualment paraules i conceptes com a *Un comentario psicológico al margen de Pequeñeces*, "El Día", 21 de març de 1926 i *En defensa de Currita Alborno* que publicà a "El Correo Catalán", 2 d'octubre de 1971, altres, la relació és més laxa, com és el cas de *Un poeta olvidado: Ramón de Campoamor*, que trobam a "El Día", 31 de gener de 1926 per tornar-lo a veure a "Balears", el 22 de gener de 1959, *Ante la rehabilitación de Campoamor*. Valguin aquests dos exemples il·lustratius car la llista esdevindria inacabable.

TEATRE

El teatre no constitueix un món a part. *Fedra*, publicada per Gráficas Mallorca, sense data, en castellà, no es posà a la venda. Es cert que el 12 de juny de 1932,

(41) Josep Antoni Grimalt que en aquests moments classifica l'obra villalonguiana ha tengut la gentilesa de comunicar-me que ha trobat una novel·la incompleta —aproximadament una tercera part— relacionable amb *Les Fures*. Es titula *La bruixa i l'infant orat*. Així mateix hi ha entre aquests papers inèdits una peça teatral completa, *Morta de pipida*, equivalent a la segona part de *Les Fures*.

(42) El germen d'*Andrea Victrix*, el trobam a *Gestos de mujeres. Dama resurrecta*, "El Día", 4 d'octubre de 1925, i a *Vaticinios acerca del año 2000*, "Balears", 15 d'abril de 1952.

(43) També, Dhey, el 1 de novembre de 1930, escriu a "El Día" un article titulat *Chateaubriand*.

(44) A *Testimonis de la guerra*, "Lluc", any LIII, nº 628, juliol-agost de 1973, pp. 21-1, Llorenç Villalonga recorda aquest episodi.

apareix a les pàgines d'"El Día" el pròleg d'aquesta tragèdia, la qual tenia 111 pàgines, amb al·lusions freqüents a Racine, poesies intercalades de personatges que no hi feien gens de falta (senyoreta histèrica i senyoreta romàntica), uns personatges que en número de vint-i-cinc celebraven un ball de Carnaval, que havia començat a les 10 de vespre. Amb encert l'autor va desautoritzar aquesta edició carregada d'incorreccions.

L'any 1954, apareix a Palma de Mallorca, Raixa, juntament amb *Antígona* de Salvador Espriu, *Fedra* de Dhey.⁴⁵ Es tracta de la primera obra depurada pel llenguatge perfeccionista de Salvador Espriu, conservant el món villalonguà. Quasi a l'hora, Llorenç Villalonga publica *Fedra* a l'editorial Atlante de Mallorca, el mateix any 1954, i li aplica la regla de les tres unitats. L'acció comença a les 9 del vespre de la nit del 21 de juny i acaba a la mateixa hora de l'endemà. La festa és a les nou i se celebra el ball del Solstici. Escrita en castellà i molt semblant a la versió catalana de Salvador Espriu, excepte els versos inicials, alexandrins, que segueixen la pauta de la versió oferida per Gráficas Mallorca.

Encara tendrem una nova versió de *Fedra*. En efecte, dins les *Obres completes* de 1966, ocupa les pàgines 745-779. Hi ha influències de totes les anteriors, però es pot dir que en general domina la versió espriuana.

El 1955, *Dhey* presenta *Cocktail a un vell palau*. Edita l'obra la impremta Atlante de Mallorca.

El 1956, juntament amb *Faust*, abans estudiada, apareix *Viatge a París de Minos i Amaranta el 1947*, a Palma de Mallorca, Raixa.

El 1964, també a Raixa, de Palma de Mallorca, publica *Aquilles o l'impossible i Alta i benemèrita senyora*.

El 1965, l'editorial mallorquina Daedalus presenta *Desbarats*. Consta de dues parts. La primera comprèn:

Sa marquesa se disposa a anar a nés teatro. Sa venguda de s'Infanta. Economia en 1940. Viatge a Lisboa en 1945. Viatge a París en 1947. Bromes a La Manxa. A través de La Manxa. Hi feren ben aprop. Cock-tail a un vei palau.

La segona part consta de: *L'esfinx, La Tuta i la Ramoneta, Festa Major*,⁴⁶ *Alta i benemèrita Senyora*.

La Marquesa de Pax i altres disbarats, fou publicada a Barcelona, l'any 1975, pel Club editor. Consta d'una primera part que comprèn:

La Marquesa de Pax.

Acte I. *La Marquesa es disposa a anar al teatro.*

Acte II. *Na Bàrbara Titana i el general*.⁴⁷

Acte III. *La vinguda de la Infanta*.

Acte IV. *Economia el 1940*.

Acte V. *Bromes a La Manxa*.

Acte VI. *A través de La Manxa el 1945*.

Acte VII. *Cock-tail en un vell palau*.

Acte VIII. *Cock-tail en un nou palau*.⁴⁸

Acte IX. *S'hi van trobar ben a prop*.

Segona part: *Altres disbarats: L'esfinx, La Tuta i la Ramoneta, Viatge a Lisboa el 1945. Viatge a París el 1947, Festa Major i Alta i benemèrita senyora*.

POESIA

En el pla de la poesia, Llorenç Villalonga ha aplicat les mateixes coordenades. *Dafnis i Cloe*, que curiosament fou publicat a "Brisas", en català, al nº XX, desembre de 1935, es troba al nº 30, març de 1971 de "Bajarí", pp. 12-14. Així mateix ho trobam dins *Poesia, mil noucents cinquanta nou*, publicada a Mallorca, Atlante, pp. 111-2.

Al nº 3 de "Brisas", juny de 1934, hi trobam *El poema de la dicha*, una de les parts titulada *El héroe*

(45) Vegeu VIDAL ALCOVER, Jaume: *Llorenç Villalonga i la seva obra*. Op. cit., pp. 92-9 i 122-33. Cf. BOSCH JUAN, Mª Carme: *Un tema clàssic en el teatre de Llorenç Villalonga*. Mayurqa, núm. 17, enero-diciembre 1977-8, pp. 223-7.

(46) Aquest títol coincideix amb el d'un conte de Miquel Villalonga publicat a "Fantasia", nº 36, Madrid, 1946, pp. 1-6, on trobam el personatge de Sílvia Ocampo, com si temes i personatges fossin alhora dels dos germans Villalonga. De fet a *Chateaubriand, el vizconde romántico*, escrit per Miquel, Llorenç redacta els capítols referents a *Julietta Récamier*. A *El tonto indiscreto* de Miquel Villalonga, Llorenç escriu una poesia al pròleg. *Dhey* des de 1925 té a "El Día" una columna titulada *Divagaciones* i, sorprenentment, el 2 d'abril de 1936, trobam a "El Día" aquest mateix espai signat per Miquel Villalonga. Comentant aquest fet amb Damia Ferrà-Ponç, que va compartir llarg temps l'amistat de Villalonga i al qual aquest admirava molt com a crític, ho afirma reiteradament en els seus articles, em va corroborar la idea i em va participar una anècdota prou eloqüent: Als darrers anys de la seva vida, Miquel Villalonga, assidu col·laborador d'"El Día" i agarrotat per la malaltia, ideava uns esquemes que Llorenç cuidava de desenvolupar. Des d'aquestes pàgines vull agrair a Damia Ferrà-Ponç la seva amable i desinteressada col·laboració.

(47) Innovació respecte als *Desbarats*. Ed. Daedalus, Palma de Mallorca 1965.

(48) Idem.

consulta *Madame Dormand*, que no és més que el *poe-ma de Madame Dormand* de *La gran batuda*, Barcelona, Club editor, 1968, p. 58.

Caldria preguntar-nos per què tot això? Julio Ca-sares és ben dur amb Ramón del Valle Inclán. Ve a dir que, o bé l'autor gallec ha arribat al *summum* del narcisisme, considerant-se l'alfa i l'omega de tota cosa escrita o és que la seva inspiració no dóna per a més, per con-següent, no té altre remei que repetir-se. Evidentment, creim que no es poden aplicar criteris idèntics a Llorenç Villalonga. Més bé es tractaria d'una actitud lúdica amb el fet literari. Tots sabem que no tenia problemes econò-mics que el poguessin dur a adoptar aquesta postura per a fins crematístics, tenia una carrera, que, per cert, ell mateix confessa que exerceix sens entusiasme,⁴⁹ un ma-trimoni benestant, a Mallorca s'afegeix sempre "sense infants" per corroborar la frase anterior, etc. De fet, sembla no donar-li, a aquest fet, excessiva importància i que una vegada creat un personatge o una situació, ja no l'abandonarà mai. Per això es repeteixen els mateixos

temes dels seus articles tractats amb molts anys de dife-rència, i com el moix juga amb la rata, un personatge seu passa d'ésser vell a jove d'una obra a l'altra, i una baro-nessa de Bearn esdevindrà Dona Maria Antònia de Bearn, i Flo la Vigne serà el rei Flo, i la Lilí acabarà essent les Lulús, fins a arribar a *La gran batuda*, aquella mena de fi de festa fellinià, que romp, al nostre entendre, l'encant anterior ja que, l'autor, dóna la solució final a uns per-sonatges que entrellucàvem d'una altra manera i en la boira dels temps literari cadascú donava una solució diversa. El moix ha mort la rata. L'autor, Llorenç Vi-llalonga, ha trencat l'encís, al cap i la fi tenia tot el dret de fer-ho, tot era ben seu, el català i el castellà, la gèn-e-si i la destrucció, el *puzzle* literari. Només és que l'in-vestigador dedicat a l'obra villalonguiana, tot admiran-lo no pot sinó respirar profundament, quan contempla els darrers anys de l'escriptor en què la seva decadència fí-sica no li permet fer més esmenes. L'edició resta doloro-sament definitiva.⁵⁰

(49) *Violín de Ingres*. "Diario de Mallorca", 21 d'octubre 1970.

(50) A l'hora de corregir aquestes galerades ha sortit un nou volum de relats, *Julieta Récamier*, "El Garbell", Ed. 62, Barcelona 1980. Consta de: *Noces de primavera*, *Sol al mirador*, *Biografia fantàstica*, *Julieta Récamier*, *La Xautipa*, *L'adres de saló*, *El pollastre ros-tit*, *Mitja hora tard*, *Diàlegs socràtics*, *Aquells avantguardismes*, *Conte de reis*, *Aquella perduda Arcàdia*, *L'illa engolida*, *Contes sin-rètics*. Les fonts principals, en aquest cas, són les *Narracions* de Llorenç Villalonga. Els altres títols ja els hem commentat en aquest treball. De seguir així, abrigam el temor que l'obra villalonguiana esdevengui inacabable.